Četvrti križarski rat i Bizantsko Carstvo

Stojčević, Bojan

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:332244

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Povijesti i Pedagogije

Bojan Stojčević

JMBAG: 0122213907

Četvrti križarski rat i Bizantsko Carstvo

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

dr.sc. Ivana Jurčević, v. asist.

Osijek, 2015.

Sažetak: *Nakon neuspješnog Trećeg križarskog pohoda, papa Inocent III. pozvao je kršćane da krenu u novi pohod kako bi se oslobodio Sveti grad Jeruzalem od muslimanske vlasti. Najveći odaziv križara bio je u Francuskoj. Križari su riješili da će napasti morskim putem. Za prijevoz su se dogovorili s mletačkim duždem Enrikom Dandolom. Prijevoz ih je koštao 85.000 srebrnih maraka, ali zbog nedolaska dijela križara u Veneciju, ostali su dužni 34.000 maraka. Mlečani su pristali na odgodu plaćanja duga, ali su zauzvrat križari morali pomoći Mlečanima osvojiti Zadar. Poslije osvajanja Zadra, 1202. godine, križari sklapaju sporazum s Aleksijem Angelom, sinom svrgnutog Bizantskog cara Izaka II., te mu obećaju da će mu pomoći vratiti prijestolje. Tako su križari i drugi put skrenuli sa svoga puta i uputili se u Konstantinopol. Osvajaju Konstantinopol i vraćaju prijestolje Aleksiju Angelu i njegovu ocu. Međutim, Aleksije IV. nije dugo vladao. Nije uspio ispuniti svoju obvezu prema križarima te je došlo do sukoba, a zbog načina upravljanja Carstvom narod ga je smijenio i na vlast postavio Aleksija V. Murcufla. Dana 12.4.1204. križari su i drugi put osvojili Konstantinopol, a zatim su na temeljima Bizantskog Carstva osnovali Latinsko Carstvo.*

Ključne riječi: *Četvrti križarski rat, Inocent III., Mletačka Republika, Konstantinopol*

Sadržaj

Uvod 1
1. Pripreme za Četvrti križarski pohod 2
2. Pregovaranje za prijevoz s Mlečanima 3
2.1. Enriko Dandolo 4
2.2. Pregovori 5
3. Okupljanje 6
4. Opsada i pad Zadra 8
5. Aleksije Angel i dogovor s križarima 9
5.1. Stanje u Bizantu za vrijeme Angela 10
5.2. Sklapanje sporazuma s križarima 10
6. Na putu prema Konstantinopolu 11
7. Prvi pad Konstantinopola 12
8. Vraćanje na prijestolje 14
9. Drugi pad Konstantinopola 16
10. Uspostava Latinskog Carstva 18
Zaključak 20
Popis literature 22

Uvod

Cilj rada je prikazati razvoj događaja vezanih za Četvrti križarski rat, tj. cilj rada je prikazati kako se sam pohod razvijao od poziva Inocenta III. na novi križarski pohod pa sve do pada Bizanta i osnutka Latinskog Carstva.

Rad je podijeljen na 10 poglavlja: (1) Pripreme za Četvrti križarski pohod, (2) Pregovaranje za prijevoz s Mlečanima, (3) Okupljanje, (4) Opsada i pad Zadra, (5) Aleksije Angel i dogovor s križarima, (6) Na putu prema Konstantinopolu, (7) Prvi pad Konstantinopola, (8) Vraćanje na prijestolje, (9) Drugi pad Konstantinopola, (10) Uspostava Latinskog Carstva.

U prvom poglavlju opisane su pripreme za križarski pohod. Od imenovanja Inocenta III. za papu, njegovog zagovaranja za pokretanjem novog križarskog pohoda pa do dogovora križara o načinu putovanja do Svete zemlje. U drugom poglavlju prvo je posebno opisan Enriko Dandolo a zatim su opisani pregovori između križarskog izaslanstva i Mlečana u vezi prijevoza u Svetu Zemlju. U trećem poglavlju opisan je izbor novog vođe križara nakon smrti Teobalda Šampanjskog, nadalje dolazak križara u Veneciju i problemi s kojima se susreću zbog nedolaska očekivanog broja vojnika. Zbog nedostatka novca, da pokriju dug prema Mlečanima, križari su obećali da će im pomoći osvojiti Zadar. U četvrtom poglavlju križarska vojska napušta Veneciju i kreću prema Zadru, osvajaju gu i ostaju preko zime u gradu, a u isto vrijeme papa Inocent III. prijeti ekskomunikacijom onima koji su napali Zadar. Kako bi se opravdali papi križari su poslali izaslanstvo u Rim koje je uspjelo izmoliti oprost. U petom poglavlju prvo je opisano stanje u Bizantu za vrijeme vladavine Angela, zatim je opisan sporazum između Aleksija Angela i križara. Aleksije je obećao križarima dati izdašnu nagradu ako mu pomognu da se vrati na prijestolje, koje je uzurpirao njegov stric Aleksije III. Angel. Križari su pristali na sporazum i tako po drugi put skrenuli s puta, umjesto da putuju prema Svetoj zemlji križari su se zaputili u Konstantinopol. U šestom poglavlju opisan je put do Konstantinopola. U sedmom poglavlju opisan je prvi pad Konstantinopola i vraćanje Izaka II. i Aleksija IV. na prijestolje. U osmom poglavlju opisano je stanje u Bizantu nakon što je Aleksije IV. preuzeo vlast i sukob s križarima zbog neisplate duga. U devetom poglavlju narod svrgava Aleksija IV. s trona i izabire Aleksija V. Murcufla. Križari ponovo napadaju grad i iz drugog pokušaja uspijevaju ga ponovo osvojiti. U posljednjem, desetom poglavlju, ruše Bizantsko i osnivaju novo Latinsko Carstvo te za novog cara izabiru Balduina Flandrijskog.

1. Pripreme za Četvrti križarski pohod

Pred kraj 12. stoljeća ponovo je oživjela ideja križarskog pohoda. Nakon što je 1187. godine egipatski sultan Saladin zauzeo Jeruzalem i druga križarska mjesta u Palestini, pape su počele pozvati na novi križarski pohod. Godine 1189. godine započeo je Treći križarski rat koji, međutim, nije postigao većih uspjeha. Najveći uspjeh Trećeg križarskog pohoda bilo je osvajanje grada Akona na obali Sredozemlja.[1]

Inocent III., pravog imena Lotar iz Segnija, izabran je za papu 8. siječnja 1198. godine. Lotar je rođen 1160. godine u plemićkoj obitelji. Energičan, dovitljiv i visoko obrazovan izučavao je teologiju u Parizu i pravo u Bologni. Imao je uzvišen pogled ka papinstvu, bio je sklon brzopletosti, bahatosti i pravničkoj suhoparnosti, odnosno možemo reći da je bio opsjednut kontrolom. Za papu je izabran u vrlo mladoj dobi, kada je imao samo 37 godina. Nastavio je naporno raditi na održanju papinske nadmoći nad vremenitim vladarima, suzbijanju hereza te poticanju križarskih ratova. Često ga se smatra najzaslužnijom osobom za moćno papinstvo u 13. stoljeću.[2]

Inocent III., 15. kolovoza 1198., odaslao je pisma širom kršćanskog svijeta, pozivajući na novu križarsku vojnu u Svetu zemlju. „Specifično je naveo povlačenje Nijemaca poslije osvajanja Bejruta i bojazni od muslimanskog protunapada. Kao da hoće signalizirati žustriju papinsku vladu, Inocent je spojio pretjeranu retoriku, svijest o prošlim neuspjesima i želju da nadzire organizacije.“[3]

Dakle, same začetke Četvrtog križarskog rata možemo povezati s izborom Inocenta III. za papu te s viteškim turnirom održanim 28. studenoga 1199. godine u pokrajini Champagne u zamku Teobalda III. Šampanjskog u Ecry-sur-Asine (Ekra na Esni).[4] Tokom turnira Teobaldu i njegovim prijateljima, među kojima je bio i njegov bratić Luj Bloiski, obratio se slavni propovjednik Fulk iz Neuillyja, koji je putovao Francuskom i tražio podršku za novi pohod na Istok.[5] Teobald Šampanjski i Luj Bloiski odmah su se pridružili Fulku i primili križ te obećali da će otići u pohod ponovo osvojiti Sveti grad Jeruzalem. Nakon njih i mnogi drugi vitezovi

[1] Franjo Šanjek, *Povijest Hrvata - srednji vijek*, Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 195.,196.
[2] David Nicolle, *The Crusades,* Osprey Publishing, New York, 2001., str. 49., 50.
[3] Christopher Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, Tim press, Zagreb, 2011., str. 507.
[4] David Nicolle, The-Fourth-Crusade-1202-04-The-betrayal-of-Byzantium, Osprey Publishing, New York, 2011., str. 93.
[5] John Julius Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, EVRO-GIUNT, Beograd, 2010., str. 150.

oduševljeno su se odlučili pridružiti pohodu. Među onima koji su se priključili pohodu najznačajniji su bili Balduin Flandrijski, Simon de Montfort i Hugo od St. Pola.[6]

Križarsko se novačenje između 1199. i 1202. godine proširilo od Irskog mora do Jadrana, od Saske do Lombardije i Provanse. Ipak, najviše križara dolazilo je s prostora koje se prostiralo od Flandrije na jug preko Champagne i Ile de France do Loire. To je jasno pokazalo da će Franci biti nositelji pohoda. Premda je priključivanje u Engleskoj bilo minimalno, križari iz južne Burgundije i Foreza su do 1202. godine kretali na put preko Marseilla.[7]

Na sastancima križara u Soissonsu i Compiegneu održanima u ljeto 1201. godine vođene su rasprave o odabiru vremena i ciljeva. Na sastanku križarskih grofova i baruna u Compiegneu predložene su i razmotrene različite opcije, održali su živahnu raspravu, najvjerojatnije, o prijevozu i mjestu odredišta. Na kraju sastanka dogovoreno je da će poslati poslanike, najbolje koje imaju, s punim ovlastima, kako bi pregovarali u vezi prijevoza na Istok. Odlučeno je da će poslati šest poslanika, po dva poslanika od trojice dominantnih ličnosti: *Teobalda*, grofa Champagne i Brie, *Balduina*, grofa Flandrije i Hainaulta, te *Luja*, grofa Bloisa i Chartesa. Poslanici grofa Teobalda bili su Geoffrey de Villehardouin i Milo od Brebanta, poslanici grofa Balduina bili su Conon od Bethunea i Alard Maquereau, a poslanici grofa Luja bili su Ivan od Friaisea i Walter od Gaudonville. Poslanici su se među sobom dogovarali i došli do zaključka da u Veneciji mogu očekivati veliki broj brodova, veći nego u bilo kojoj drugoj luci.[8] Tako da su se poslanici uputili prema Veneciji s ciljem da pregovaraju o prijevozu križara na Istok.

„Unatoč Inocentovim diplomatskim aktivnostima u središnjoj Europi, odluka da se na Istok putuje morem bila je neizbježna, čak i ako delta Nila nije bila cilj.“[9]

2. Pregovaranje za prijevoz s Mlečanima

Francuski poslanici stigli su u Veneciju početkom veljače 1202. godine. Tamo ih je dočekao mletački dužd Enriko Dandolo.[10]

[6] D. Nicolle, The-Fourth-Crusade-1202-04-The-betrayal-of-Byzantium, str. 93.
[7] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 516., 517.
[8] Geoffrey de Villehardouin*, Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, Project Gutenberg eBook, 2004., str. 5.
[9] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 522.
[10] Isto, str. 523.

2.1. Enriko Dandolo

J.J. Norwich za Dandola piše da je bio vrlo neobičan Venecijanac. Ne zna se koliko je točno godina imao kada je 1193. došao na prijestolje. Norwich piše da je Dandolo po nekim tvrdnjama imao osamdeset pet godina i da je bio potpuno slijep. S tim se pak tvrdnjama ne slaže te piše „… po nekim pričama imao je osamdeset pet godina i bio je potpuno slijep, mada to izgleda malo vjerojatno, s obzirom na energiju i hrabrost koju je pokazao desetljeće kasnije na bedemima Carigrada. Čak i ako je tada imao oko sedamdeset godina, u vrijeme Četvrtog križarskog pohoda morao je biti duboko u osamdesetima.“[11] Razumljiva je Norwichova sumnja, ali u gotovo svim izvorima, prvenstveno baziranima na izvorima pisanima u vrijeme samog križarskog pohoda, nailazimo na podatke da je Dandolo ipak bio u dubokoj starosti. Thomas Asbridge pak za Dandola piše da je bio osušeni, napola slijepi osamdesetogodišnjak čije se duhoviti karakter i neograničena energija suprotstavljaju njegovoj dobi, te da je bio lukav u ratovanju i politici.[12]

Dandolo je bio pobožan, gotovo fanatičan patriot, veći dio svog života proveo je u službi u Veneciji. Ne zna se kako je točno oslijepio. Norwich navodi da je po riječima Andrije Dandola „… svojom nadmenošću i tvrdoglavošću Enriko je tako razgnjevio Manuela Komnena da ga je ovaj bacio u tamnicu i djelomice oslijepio“[13], druga teorija kaže da je, dok je boravio u Konstantinopolu, bio uvučen u neki sukob i da su mu tom prilikom povrijeđene oči.[14] Međutim, ni jednu od tih tvrdnji ne možemo uzeti sa sigurnošću, iako je prva tvrdnja vjerojatnija ne znamo dali je i točna.

Thomas Madden proučavao je Dandola sa stajališta autora naklonjenih zapadu, koji su privrženiji Mlecima, i autorima naklonjenima istoku, odnosno simpatizerima Bizanta. Prema Nikiti Honijatu, bizantskom senatoru u Konstantinopolu za vrijeme Četvrtog križarskog pohoda, Dandolo je „…slijepi i postariji dužd, lukavi varalica koji je sebe nazivao mudrijim od mudroga i ludo žednog za slavom kao nitko drugi, preferirao je smrt više nego puštanja Rimljanima da pobjegnu kazni za uvredljiv odnos prema njegovoj naciji.“[15] Nikita dalje izvještava da je Dandolo radio na tajnom planu da namami druge Zapadnjake u svoju zemlju kako bi razorili

[11] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 150.
[12] Thomas Asbridge, *The Crusades - The Authoritative History of the War for the Holy Land,* str. 655.
[13] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 150.
[14] Isto, str. 150.
[15] Thomas F. Madden, *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, The International History Review, Vol. 17, No. 4, 1995., str. 729.

Bizant. Nije samo Dandolo bio taj o kome je Nikita imao loše mišljenje, isto je osjećao i prema ostalim Mlečanima. Nikita nas uvjerava da su svi Mlečani skitnice, lukavi, arogantni i drski.[16] Ostrogorski smatra da je Dandolo bio potpuno netaknut pravim križarskim duhom, čovjek koji je shvatio da trajna sigurnost Mletačke nadmoći na Istoku može biti dobivena jedino uništenjem Bizantskog Carstva.[17] Fine je na sličnom tragu kao i Ostrogorsky, te piše da je Dandolo mrzio Bizant i osjećao da je Mletačka trgovina u opasnosti dok god je Carstvo na životu.[18] Browning ide čak i dalje te tvrdi da su Dandola „dugo boljele uvrede, prave i izmišljene, koje je godinama primao od strane Konstantinopola, te da nije bio ni najmanje zainteresiran za svrgavanje muslimana, s kojima je Venecija obavljala živahnu i profitabilnu trgovinu. Bio je željan da se uništi Bizant, kojeg je vidio kao posljednju prepreku ostvarenju mletačke nadmoći u istočnom Mediteranu.“[19] Geoffrey de Villehardouin, Dandolov suvremenik i sam sudionik Četvrtog križarskog pohoda, pisao je bilješke o pohodu. Zapisao je za Dandola, kojega je osobno poznavao, da je bio stariji čovjek koji nije mogao vidjeti[20], ali da je bio vrlo mudar i vrlo hrabar.[21] Madden na kraju ističe da iako nam izvori daju jako malo podatak o Dandolu, neki moderni povjesničari pišu o njemu kao da ga osobno poznaju.[22]

2.2. Pregovori

Nakon nekoliko tjedana pregovaranja, u travnju su pregovori konačno završeni. Sporazumom su se Mlečani obvezali da će priskrbiti specijalizirana plovila (*uissiers*) za 4.500 konja i 9.000 štitonoša kao i brodove (*nes*) za 4.500 vitezova i 20.000 seržanata pješaka, zajedno s devetomjesečnim zalihama za ljudstvo – voda, vino, pšenica, brašno, voće, povrće, itd. – i za konje. Križari za tu uslugu moraju platiti četiri marke po konju i dvije po čovjeku, ukupno 85.000 maraka srebra. Mlečani su još ponudili i vlastitu flotu od 50 naoružanih galija pod uvjetom da svaka strana ima jednak udio u svim osvajanjima, na moru i kopnu, dok god traje ugovor.[23] Križarski su poslanici posudili 5.000 maraka, te ih dali duždu kako bi smjesta započeli s izgradnjom brodova.[24]

[16] T. F. Madden, *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, str. 729.
[17] Isto, str. 730.
[18] Isto, str. 731.
[19] Isto, str. 731.
[20] Isto, str. 732.
[21] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 6.
[22] T. F. Madden, *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, str. 732.
[23] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 523.
[24] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 9.

Zaključivanje sporazuma događalo se u vrijeme korizme, a do dana svetog Ivana (24.6.) 1202. godine križari bi trebali stići u Veneciju i brodovi bi ih trebali čekati, spremni za plovidbu. Kada su zaključivali ugovor, piše Villehardouin, vijeće je obaviješteno da bi trebalo ići u Babilon (Kairo), zato što bi se odatle Turke moglo lakše skršiti nego iz bilo kojeg druge zemlje, ali su narodu samo odlučili reći da putuju u inozemstvo.[25] Norich vjeruje da narodu nisu željeli reći da je cilj pohoda Egipat jer su se plašili da to ne bi bilo po volji vojsci. Za vojsku je jedini legitimni cilj križarskog pohoda bio Jeruzalem. Veneciji je pak odgovaralo da se prešuti Egipat, jer su baš u to vrijeme mletački izaslanici bili u Kairu i potpisivali sporazum o trgovini; tokom tih pregovora dali su obećanje da neće sudjelovati u napadima na egipatski teritorij.[26]

Sporazum je za obje strane mogao biti kobna zamka. Cijena koju križari moraju platiti pretpostavljala je da će križari doći s vojskom od 33.500 vojnika. Križari su morali prikupiti taj broj vojnika, jer su barem dio cijene morali platiti sami vojnici, iako se očekivali da će glavninu novca osigurati križarsko vodstvo. Mlečani su pak morali ustrajati na dogovorenoj cijeni jer je flota morala biti spremna prije nego što križari stignu, a i zbog samog učinka izgradnje na mletačku ekonomiju. Dužd je čak naredio svim trgovcima da ne smiju obavljati svoj posao već da moraju pomoći u pripremanju tog brodovlja, tako da su godinu dana bili lišeni znatnog prihoda. Ovo je bio izuzetno rizičan pothvat jer nije obećavao neposrednu dobit Mlečanima, a godinu dana su bili lišeni znatnog dijela komercijalnog prihoda. Mlečani su se kockali ovim sporazumom jednako koliko i križari.[27]

3. Okupljanje

Samo mjesec dana od dogovorenog sporazuma križare je zadesio snažan udarac. Koncem svibnja 1202. iznenada je preminuo Teobald Šampanjski, vođa križara.[28] Nakon što su sahranili Teobalda križarsko vodstvo je krenulo u potragu za novim vođom. Nakon što su ih odbili, prvo vojvoda Eudes Burgundski te potom grof Bar-le-Duc, obojica rođaci preminulog Teobalda, križari su se ponovo sastali na saboru u Soissonsu. Na saboru, održanom u lipnju ili srpnju, za novog vođu izabrali su markiza Bonifacija Montferratskog iz sjeverne Italije.[29] Bonifacije je bio silno bogat, imao je primjerene veze i vitešku reputaciju, ali je njegov izbor bio neočekivan. Do

[25] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 9.
[26] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 151.
[27] C. Tyerman, Christopher, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 524.
[28] D. Nicolle, The-Fourth-Crusade-1202-04-The-betrayal-of-Byzantium, str. 96.
[29] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 11., 12.

1201. godine križarskim je pohodom ravnala skupina tijesno povezanih, mladih, međusobno srođenih francuskih grofova, dok je Bonifacije bio sredovječan Talijan, koji možda nije ni govorio pučki jezik svojih budućih sudrugova.[30]

U proljeće 1202., poslije Uskrsa, francuski su hodočasnici počeli napuštati svoje zemlje i zaputili se prema Veneciji. Križari su se u ljeto okupljali u Veneciji, smješteni na otok Lido na istočnom rubu lagune, brzo su uočili da postoji problem.[31] Problem nisu stvorili Mlečani, koji su ispunili uvjete ugovora, već su problem napravili oni križari koji nisu došli u Veneciju jer su krenuli, samostalno ili u grupama, prema Siriji i Palestini.[32] Teško je utvrditi koliko je točno križara stiglo u Veneciju, Villehardouin piše da se okupilo tri puta manje križara nego što su očekivali,[33] odnosno oko 10-12.000, dok suvremeni istraživači računaju da je ukupno bilo oko 12-15.000 vojnika.[34] Zbog tako malog broja križara, planovi koje su križarske vođe imali propali su pa su pokušali napraviti novi obračun plaćanja. Vođe su točno odredili iznose koliko bi tko trebao platiti: vitez je plaćao četiri marke, seržanti na konjima dvije, dok su konji stajali dodatne četiri marke svaki. Međutim, to se za mnoge pokazalo previše pa je svatko plaćao onoliko koliko je mogao.[35] Mlečani su otvoreno odbili da njihovi brodovi isplove dok im novac ne bude isplaćen. Govorili su čak da će prekinuti isporuku hrane vojnicima.[36] Glavno zapovjedništvo nipošto nije željelo dopustiti da pohod propadne pa su bili primorani prodavati velike količine vlastitog zlatnog i srebrnog posuđa i srebrnog jedaćeg pribora. Nakon svih uloženih napora križarima je i dalje manjkalo 34.000 maraka, odnosno oko 40%. Dandolo je uložio mnogo u ovaj projekt i bilo mu je u interesu da osmisli način kako da održi ugovor na životu, te da ugovor bude prihvatljiv i križarima i njegovim građanima.[37] Zato je predložio slijedeće: „Mađarski nam je kralj odnio Zaru (Zadar) u Esklavoniji, jedan od najbolje utvrđenih gradova u svijetu, i nikada, ma kakvu vlast imali, on nam neće biti vraćen, osim preko ovih ljudi. Stoga im predložimo da nam pomognu osvojiti ga, a mi ćemo njima ponuditi odgađanje za te trideset četiri tisuće maraka koje nam duguju, dok nam Bog ne dopusti da ga osvojimo mi i oni.“[38] Duždev prijedlog iznenadio je križare i izazvao kaos među njima. Bilo je onih koji su se tomu protivili i htjeli

[30] C. Tyerman, Christopher, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 529.
[31] T. Asbridge, *The Crusades - The Authoritative History of the War for the Holy Land,* str. 655.
[32] Ivan Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Vol. No. 51, 2009. str., 57.
[33] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 16.
[34] I. Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 57.
[35] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 536.
[36] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 152.
[37] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 536.
[38] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 17.

raskid sporazuma, ali je na kraju sporazum ipak sastavljen i potpisan.[39] Unatoč slaganju križarskoga glavnog zapovjedništva, koje vjerojatno nije vidjelo drugog izlaza, naum da se napadne Zadar bio je vrlo kontroverzan. Zadar je bio poluneovisan kršćanski primorski grad, a svaki pohod protiv Zadra izazvao bi osudu pape zbog napada na kršćanski grad.[40]

4. Opsada i pad Zadra

Nakon što su križari prihvatili duždev prijedlog o osvajanju Zadra, Dandolo je i sam odlučio uzeti križ i obećao pratiti pohod kako bi ublažio sumnje u vezi mletačke iskrenosti. Dandolo je s mletačkim brodovljem od pedesetak lađa 1.10.1202. krenuo prema Istri dok je glavnina križara 8.10. isplovila iz Venecije. Nakon što se brodovlje okupilo u Puli, potkraj listopada, krenuli su dalje prema Dalmaciji.[41] Križarsko-mletačko brodovlje stiglo je 10. studenoga (dan uoči blagdana Svetog Martina) do Zadra te je silom ušlo u Zadarsku luku rastrgavši lance koji brane ulaz u grad.[42]

Zadrani su se još ranije, kada su saznali za mletačke namjere, obratili hrvatsko-ugarskom kralju Emeriku za pomoć, ali on je samo uputio poslanstvo križarima, moleći ih da ne napadaju Zadar. Uvidjevši opasnost, Zadrani su na gradskim bedemima istaknuli križeve, nadajući se da će na taj način odvratiti križare od napada. Kada je postalo očito da križari neće odustati od napada na grad, Zadrani su 12. studenoga duždu ponuditi predaju grada. Dandolo je, uz dozvolu križarskog vodstva, bio spreman prihvatit uvjete, ali su Zadrane od toga odgovorili neki križarski vođe, predvođeni grofom Simonom de Montfotom, koji su rekli da križari neće pomoći Mlecima u borbi protiv Zadra. Čak je i cistercitski opat Guido od Vauxa zabranio u ime pape napad na grad, ali je većina križara pristala uz dužda. Napad na grad započeo je 13. studenoga.[43] Zadrani su se odlučili braniti svim silama, a i gradski bedemi su bili čvrsti. Četiri dana Zadrani su hrabro odbijali juriše križara, ali petoga dana (18.11.) vidjevši da im pomoć ne dolazi ni otkuda, predali su se na milost i nemilost.[44] Većina je građana napustila osvojeni grad i pobjegla u Nin, na što je dužd predložio križarima da prezime u Zadru.[45]

[39] I. Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 58.
[40] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 537.
[41] F. Šanjek, *Povijest Hrvata*, str. 196.
[42] Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata* I., Nakladni zavod MH, Zagreb, 1982., str. 219.
[43] F. Šanjek, *Povijest Hrvata*, str. 196.
[44] V. Klaić, *Povijest Hrvata I*., str. 219.
[45] F. Šanjek*, Povijest Hrvata*, str. 196.

Francuski križari i Mlečani ostali su u Zadru cijele zime 1202.-1203. godine, odnosno više od četiri mjeseca, tako da je jedva započeti pohod bio prekinut. Boravak križara u Zadru uopće nije prošao spokojno. Saveznici su među sobom podijelili grad – Mlečani su dobili luku i dio grada oko nje, a Franci ostali dio Zadra. Već trećeg dana, odnosno oko 21.-22., došlo je do sukoba između Mlečana i Franaka. Obje su strane doživjele veliku štetu. Bilo je potrebno mnogo napora i s jedne i s druge strane, tijekom cijelog tjedna, da se konačno uspostavi mir. Nakon tih događaja mnogi križari nezadovoljni odgađanjem pohoda počeli su napuštati Zadar – morem i kopnom. Tako da se broj vojnika lagano smanjivao.[46]

Papa Inocent III. bio je nezadovoljan zbog osvajanja Zadra, stoga su križari odlučili poslati izaslanstvo da izmole oprost od pape. U Rim su poslana dva viteza – Jean de Friez i Robert de Boves, i dva duhovnika – Nevelon de Soissons i Maitre Jean de Noyon. Božilov piše da su: „…dobro ispunili svoju misiju. Papa je dao svoje oproštenje s obrazloženjem da su križari osvojili Zadar zbog odsutnosti ostalih. Dapače, on ih je zamolio čuvati vojsku jedinstvenu i složnu jer se bez nje služenje Bogu ne bi moglo ispuniti.“[47] Inocent je na neki način bio prisiljen ignorirati svoju zapovijed, da se ne smiju napadati kršćani, i oprostiti križarima kako bi mogli nastavi pohod. Papa je oprostio Francuzima, ali ne i Mlečanima. Zanimljivo je to što se za osvajanje Zadra nisu ispostavili krivima oni koji su osvojili Zadar, već su krivima smatrani oni koji nisu sudjelovali u osvajanju Zadra, to jest oni hodočasnici koji se nisu pridružili vojsci prije njezina isplovljavanja iz Venecije.[48]

5. Aleksije Angel i dogovor s križarima

Aleksije Angel, sin svrgnutog bizantskog cara Izaka II., pobjegao je iz tamnice u kojoj je bio zatvoren zajedno sa svojim oslijepljenim ocem. U potrazi za pomoći pošao je na Zapad i nakon neuspješnog susreta s Inocentom III. stigao je na dvor Filipa Švapskog. Filip je podržao zahtjeve svoga šurjaka u pogledu prava na bizantsku carsku krunu, te mu odlučio pomoći. Budući da zbog osobnih problema nije mogao direktno sudjelovati u intervenciji, stupio je u pregovore s križari i Mlečanima kako bi ih pridobio za plan da se Izak II. i Aleksije vrate na Bizantsko prijestolje.[49]

[46] I. Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 60.
[47] Isto, str. 60.
[48] Isto, str. 64.
[49] Georgije Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453*., Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 244.

5.1. Stanje u Bizantu za vrijeme Angela

Angeli nisu pripadali starim aristokratskim obiteljima Carstva, niti su bili naročito ugledni. Uspon tog filadelfijskog roda počinje od trenutka kada se najmlađa kći Aleksija I Komnena., porfirogenita Teodora, udala za Konstantina Angela. Otada su Angeli kao rođaci carske kuće zauzimali visoke položaje, a najviše su se istaknuli za vrijeme Manuela I. kada su bili jedna od najistaknutijih obitelji u Konstantinopolu.[50]

Kada se plemstvo pobunilo protiv posljednjeg Komnena, Andronika I., smatrali su da je najbolje za njih da ih dalje vode Angeli. Norwich piše da je tužan dan za Carstvo kada je Izak II. Angel pristao biti novi car, jer od svih obitelji, koje su nosile krunu Carstva, Angeli su bili najgori. Njihova je vladavina bila kratka, svega dvadeset godina. Ali svaki od njih je na svoj način bio porazan za Carstvo, a zajedno su bili odgovorni za najveću katastrofu koju je Konstantinopol doživio sve do pada.[51]

Izak II. na vlast je došao 1185. godine, odmah je na vidjelo izašla trulež bizantskog državnog organizma. Više nitko nije ni pokušavao zaustaviti zlouporabu u središnjoj i provincijskoj upravi: kupovanje službi, podmićivanje činovnika, ucjenjivanje od strane ubirača poreza. O caru Izaku II. govorilo se da prodaje činovničke položaje kao na tržnici.[52] Osmog travnja 1195. godine Izak II. je postao žrtva državnog udara. Njegov brat Aleksije svrgnuo ga je s prijestolja, oslijepio ga, te se okrunio za cara. Ako je Izak II. bio loš car, piše Norwich, onda se može reći da je Aleksije III. bio daleko gori. Bio je nesposoban za takvu ulogu, bio je slab, kukavica i nesposoban u vođenju administrativnih poslova. Izak je barem postigao nekakve rezultate u vanjskoj politici Carstva, dok Aleksije nije postigao ništa. Tokom osam godina njegove vladavine propadanje Carstva iz dana u dan je bilo sve očiglednije. Aleksije III. doveo je Carstvo do ruba sloma.[53]

5.2. Sklapanje sporazuma s križarima

Početkom prosinca Bonifacije Montferratski je konačno stigao do Zadra, a samo dva tjedna nakon toga u Zadar su stigli i izaslanici Filipa Švapskog i Aleksija Angela. Aleksije je križarima obećao, ako mu pomognu vratiti prijestolje, uniju Grčke pravoslavne crkve s Rimom,

[50] G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, str. 235.
[51] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 141.
[52] G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, str. 236.
[53] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 146.

obećao je da će im dati 200.000 srebrnih maraka, namirnice za svakog čovjeka u vojsci, jamčio je sudjelovanje 10.000 Grka u ratnim aktivnostima u Svetoj zemlji u trajanju od jedne godine i na kraju je obećao da će vlastitim sredstvima podržati 500 vitezova u prekomorskoj zemlji do kraja svoga života.[54] Križari su se sastali kako bi razmotrili sporazum. Nakon mnogo raspravljanja na kraju su odlučili da će pomoći Aleksiju. Za Bonifacija je ovaj plan imao mnoge prednosti. Križari su na taj način mogli otplatiti dug Mlečanima, a vidio je i mogućnost za osobnu dobit. Kada je rekao Dandolu za tu ideju, Dandolo ju je odmah prihvatio. Dandolo, zbog svojih prijašnjih iskustava, nije bio naklonjen Bizantu. Trenutni car na bizantskom prijestolju, Aleksije III., otežavao mu je obnavljanje trgovačkih privilegija koje mu je darovao njegov prethodnik. Pošto se trgovina sve više razvijala u Genovi i Pisi, Venecija je, da bi zadržala primat u trgovini na Istoku, morala krenuti u akciju. Križarska vojska prihvatila je promjenu plana bolje nego što se očekivalo. Nekolicina je odbila prijedlog i odmah se zaputila prema Palestini, dok su se ostali radovali što na taj način mogu ojačati snage za pohod, obogatiti se i obnoviti jedinstvo Crkve.[55]

6. Na putu prema Konstantinopolu

Nakon donošenja odluke i potpisivanja sporazuma s Aleksijem, Franci i Mlečani morali su dočekati već otprije određeno vrijeme isplovljavanja – oko Uskrsa 1203. godine, kada je i sam Aleksije Angel trebao doći u Zadar.[56] Sedmog travnja 1203. godine križarske su flote počele napuštati Zadar, dok je redove križarske vojske dodatno osiromašio odlazak Simona de Montfora i opata Vauxa. Iako je to oslabilo križarsku vojsku barem je uklonilo bučan izvor negodovanja. Poslije odlaska iz Zadra pitanje odredišta križarske vojske i dalje nije bilo do kraja riješeno. Flota iz Zadra isplovljava je u etapama, uz dogovor da će se okupiti na Krfu. Aleksije je u Zadar stigao tek 23. travnja, a dočekali su ga Bonifacije Montferratski i dužd Dandolo. Nakon promidžbenog zaustavljanja u Draču, kako bi Aleksije primio javno odobravanje grčkog grada, markiz, dužd i pretendent dostigli su glavninu vojske utaborenu na Krfu. Na Krfu se umalo raspao križarski pohod. Već u Zadru je veliki broj križara napustio križarsko vodstvo, a sada su se i na Krfu mnogi počeli zapitivati u ispravnost pohoda, jer ovo je već drugi put da skreću s puta. Glavno zapovjedništvo uspjelo je sačuvati pohod gorljivim argumentiranjem, obećanjima,

[54]C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, 2011., str. 541.
[55] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 153.
[56]I. Božilov, *Zadar i Četvrti križarski rat*, str. 62.

odglumljenim preklinjanjem te emocionalnom ucjenom.[57] Tyerman piše da je vjerojatno i ovaj put prevagu odnio novac, kontrola nad plaćenim četama i podrška Mlečana. Bez obzira na to, Aleksije je morao javno prisegnuti kako će se pridržavati uvjeta sporazuma u kojemu je sada bilo točno navedeno da su vođe obvezni poslije Miholja svakom pripadniku vojske staviti na raspolaganje brod kojim će se prevesti u Palestinu.[58]

Flota je 24. svibnja krenula s Krfa, a sudbina pohoda i dalje je bila neizvjesna. Od kada su krenuli iz Venecije, pohod je izgubio velik dio svoje bojne snage. Poslije polaganog krstarenja oko obala Grčke, križari su 24. lipnja, godinu dana nakon polaska iz Venecije, stigli do Halkedona na azijskoj obali nasuprot Konstantinopola.[59]

7. Prvi pad Konstantinopola

Kada su došli do Konstantinopola križari su bili iznenađeni njegovom ljepotom. Za većinu njih ovo je prvi puta da vide takav prizor, jedino što su znali o Konstantinopolu bilo je iz priča koje su čuli od drugih ljudi. Villehardouin opisuje kako je to izgledao: „Možete zamisliti kako su zurili svi oni koji nikada nisu vidjeli Konstantinopol, nisu mogli ni zamisliti da tako bogato i moćno mjesto može postojati na zemlji, kad su vidjeli visoke bedeme i jake kule kojima je opasan, kao i skupe palače, i visoke crkve kojih je bilo toliko da ne bi vjerovali da ih nisu vidjeli vlastitim očima, i dužinu i širinu tog grada koji je svima drugima suveren. I neka ti bude jasno, da nije bilo čovjeka toliko odvažnog koji nije zadrhtao pred tim prizorom, a to i nije čudo je nikad od postanka svijeta tako nešto nje izgrađeno.“[60] Aleksije III. je bio upozoren da se križarska vojska približava, ali nije poduzeo ništa u vezi pripreme obrane grada. Brodogradilišta nisu radila još od kada je Izak II. Angel taj posao povjerio Mlečanima. Aleksije III. je s podanicima promatrao, s bedema grada, kako se velika ratna flota raspoređuje sve do izlaza iz Bospora.[61] Dva dana nakon što su došli kod Halkedona, odnosno 26. lipnja, križari su svoj tabor premjestili u Skutari, dalje na sjever na istočnoj obali Bospora. Aleksije III. odbio se predati i prepustiti prijestolje svome nećaku, a i podanici cara Aleksija nisu dijelili oduševljenje križara njegovim nećakom.[62] Križari su se međusobno dogovorili da će mladoga princa pokazati gradu. Smjestili su Aleksija u galiju, zajedno s Dandolom i Montferratskim, i paradirali su ispred

[57] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 549.
[58] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 550.
[59] Isto, str. 550., 551.
[60] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 32.
[61] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 154.
[62] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 551.

morskih zidina Konstantinopola, ali čini se da nitko od stanovnika nije pokazivao interesa za princa.[63] Tyerman piše da: „križari i Mlečani nisu mogli kod mještana uvećati njegovu privlačnost. Uviđanje ovog mrzovoljnog nehaja, naročito tako javno pokazanog, jamačno je bio gadan trenutak za križarske vođe.“[64] Križari su se već previše uvukli u cijelu situaciju oko prijestolja, tako da je sada kasno da se povuku. Jedina opcija koja im je preostala bio je otvoreni rat.

U svitanje 5. srpnja križari su prešli Bospor i iskrcali se u Galati, na sjeveroistočnoj strani Zlatnoga roga. Galata je bila malo trgovačko naselje koje nije bilo opasano bedemima, jedina obrana koju su imali bila je usamljena okrugla kula. Ta kula bila je iznimno važna jer se u njoj nalazio kolotur koji je podizao i spuštao lanac korišten u kriznim situacijama da bi se blokirao ulaz u Zlatni rog. Za obranu kule okupljene su trupe koje je predvodio car. Bizantski branitelji, znajući na koji je način Aleksije III. došao na prijestolje, nisu bili previše naklonjeni i odani caru, a kada su vidjeli prizor od oko dvjesto brodova koji iskrcavaju ljude, konje i opremu brzo i bez meteža, uplašili su se, okrenuli i pobjegli zajedno s carem na čelu. Ipak se oko tornja u Galati vojna posada hrabro i odvažno borila puna dvadeset četiri sata, ali su se sljedećeg jutra morali predati. Mlečani su probili lanac preko Zlatnog roga i flota je krenula unutra i potopila ono malo plovnih bizantskih brodova koje su zatekli. Pomorska pobjeda time je bila potpuna.[65]

Međutim, Konstantinopol se nije predavao. Bedemi Konstantinopola bili su puno veći i snažniji, te bolje branjeni od onih duž Zlatnog roga. Također, Bizantincima se postupno vraćala hrabrost i odlučnost, jer ipak nitko nikada, u devet stoljeća postojanja grada, nije osvojio grad.[66]

Franci i Mlečani odlučili su se, u četvrtak ujutro 17. srpnja, za zajednički napad na najslabiju točku obrane, to jest na pročelje palače Blahena, koja se nalazi na krajnjem sjeverozapadnom gradskom uglu. Franci su napali s kopna, dok su Mlečani napadali s mora.[67] Franačkoj vojsci probleme su pravili velike zidine dobro branjene od strane Engleza i Danca iz varjaške straže. Činjenica da sudbina Bizanta ovisi o dvije zapadne vojske mnogo govori o lošem stanju Bizanta.[68] Pomoć Francima stigla je od strane Mlečana koji su predvođeni duždem Dandolom donijeli prevagu na križarsku stranu. Villehardoiun opisuje kako su mletački brodovi

[63] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 36., 37.
[64] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 551.
[65] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 155.
[66] Isto, str. 155.
[67] Isto, str. 155.
[68] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova,* str. 552.

prišli toliko blizu obali da su se vojnici na pramcima mogli boriti prsa u prsa s braniteljima na zidovima, te je zapisao o čudesnom činu junaštva starog dužda: „… venecijski dužd, koji je bio star i sasvim slijep, stajao je, potpuno naoružan, na premcu svoje galije s barjakom svetog Marka pored sebe i povikao je svojim ljudima da ga dovedu na kopno, ako im je stalo do života. Oni su tako i učinili, nasukali su galije na obalu, te su svi skočili dolje i zabili barjak u zemlju ispred dužda. Vidjevši zastavu svetog Marka i duždevu galiju nasukanu prije njih, ostali su se posramili, te su svi krenuli k obali.“[69] Braniteljima Konstantinopola ubrzo je postalo jasno da se neće moći obraniti. Nije prošlo dugo, a branitelji koji su branili zidine su se razbježali i napustili zidine tako da su Mlečani ušli unutra i zauzeli dvadeset pet kula. Dandolo je odmah pohitao javiti tu vijest Francima koji su tu vijest oduševljeno dočekali.[70]

Kada je Alekisje III. vidio da je dio križara ušao u grad, poslao je toliko velik broj ljudi na njih da su križari shvatili da im se sami neće moći suprotstaviti. Zbog toga su križari izazvali požar, zapalivši zgrade između njih i Grka. Vjetar je pomogao križarima tako što je vatru nosio prema Grcima pa nisu mogli vidjeti križarsku vojsku koja se povukla nazad na zidine.[71] Požar se uskoro oteo kontroli i uništio prostrana područja, možda 120 jutara, središnjeg dijela grada.[72] Te je večeri Aleksije III. tajno pobjegao iz grada ostavivši ženu i djecu da se sami snalaze. Sa sobom je poveo samo svoju jednu kćer miljenicu, nekoliko drugih žena te je ponio oko pet tona zlata i veliku vreću dragulja.[73]

Pošto je bijegom Aleksija III. Bizant ostao bez cara, hitno je sazvano državno vijeće i odlučeno je da će osloboditi i na prijestolje vratiti slijepog Isaka II., ne bi li na taj način zaustavili križare.[74]

8. Vraćanje na prijestolje

Kada je vijest, o vraćanju Izaka II. Angela na prijestolje, došla do križara nastala je velika radost među njima. Križari su odlučili poslati svoje izaslanstvo caru i izvijestiti ga o sporazumu koji su sklopili s njegovim sinom Aleksijem. Car ih je saslušao i odlučio da će ispoštovati uvjete sporazuma te postaviti Aleksija za suvladara. Dogovorili su se da će 1. kolovoza 1203. Aleksije

[69] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 43.
[70] Isto, str. 44.
[71] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 44.
[72] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 552.
[73] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 156.
[74] Isto, str. 156.

biti okrunjen za Bizantskog cara i da će vladati zajedno sa svojim ocem. Križari su se pak povukli i utaborili se kod Galate.[75]

Prvi čin koji je Aleksije IV. napravio kao novi car bila je isplata dijela duga križarima. Nakon što je Aleksije III. ispraznio državnu blagajnu Aleksije IV. uspio je skupiti 100.000 maraka kako bi pokrio bar dio svoga duga. Predao je 50.000 maraka Mlečanima, zatim im je još dao 34.000 maraka koje su im križari dugovali, te je preostalih 16.000 maraka otišlo za otplatu zajmova koje su križari uzeli kako bi podmirili trošak prijevoza 1202. godine, zadužívši se većinom kod mletačkih bankara. Tako da je gotovo svih 100.000 maraka pripalo Mlečanima.[76]

Nakon što je ispatio dio duga, nekako je morao napuniti carsku blagajnu. Zbog toga je Aleksije IV. bio prisiljen uvesti nove poreze, koji su izazvali nezadovoljstvo kod naroda. Narod je bio nezadovoljan jer je znao gdje će njihov novac od poreza završiti. Također je i Crkvi počeo oduzimati novac i smanjivati im prihode, što je izazvalo još veće nezadovoljstvo.[77] Uvidjevši da nije omiljen i da nema potporu naroda te zbog straha od možebitne pobune naroda protiv njega, Aleksije IV. odlučio je otići križarima i zamoliti ih da produže svoj boravak u Konstantinopolu do ožujka 1204. godine kada se smatralo da može započeti pohod u Egipat. Aleksije je znao da je siguran dok su križari u gradu i želio je da ostanu još neko vrijeme dok on ne učvrsti svoj položaj. Zauzvrat, obećao je da će čitavu godinu, od Miholja 1203. do Miholja 1204., novčano pomagati križarsku vojsku. Iako je bilo dosta protivljenja, na kraju su križari pristali ostati do Miholja 1204. godine.[78]

Aleksije IV. odlučio je krenuti u potragu za odbjeglim stricem Aleksijem III., ne bi li vratio blago koje je Aleksije III. odnio kada je pobjegao iz carstva. Za vrijeme odsustva cara Aleksija IV., u gradu je često dolazilo do sukob između Grka i križara. Jedne večeri grupa franačkih vojnika naišla je na malu džamiju u saracenskoj četvrti, te su ju opljačkali i spalili do temelja. Vatra se brzo širila i bila je toliko jaka da je nitko nije mogao ugasiti ili ublažiti. Za 48 sati cijeli Konstantinopol bio je zahvaćen požarom kakav nije viđen još od Justinijanovog vremena, prije gotovo sedam stoljeća.[79]

Kada se Aleksije IV. vratio nakon kratke i neuspješne potrage za stricem, zatekao je prijestolnicu u rasulu te svoje podanike u sukobu s križarima. No nije samo to mučilo Aleksija.

[75] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 49.
[76] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 552.
[77] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 156.
[78] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 554.
[79] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 156.

Križarsko vodstvo je stalno tražilo isplatu duga, ali je Aleksije stalno odgađao isplatu. Nakon što ni Montferratski nije uspio dogovoriti isplatu, križarsko vodstvo se sastalo i odlučilo poslati izaslanstvo od 6 izaslanika carevima s upozorenjem da im isplate dug ili će križarska vojska napasti grad. Aleskije IV. i ostali Grci, koji su se nalazili u palači kada im je izaslanstvo iznijelo poruku križarskog vodstva, su bili bijesni i zapitivali se kako se netko usuđuje prijetit im u njihovoj kući.[80] Nakon što je izaslanstvo napustilo grad bilo je jasno da je počeo rat.

9. Drugi pad Konstantinopola

Kako Villahardouin navodi obje strane nanijele su jedna drugoj mnogo štete, kako na moru tako i na kopnu.[81] Na Novu Godinu, 1. 1. 1204., Grci su pokušali napasti i zapaliti mletačko brodovlje. Pripremili su sedamnaest brodova, zapali drva i ostale zapaljive stvari koje su bile natovarene, i točno u ponoć kada je zapuhao jak južni vjetar pustili su brodove da plutaju. Međutim, pokušaj im nije uspio, tek je nekoliko osoba zadobilo ozlijede i izgorio je jedan Pisanski trgovački brod. Mlečani su na vrijeme reagirali i izgurali zapaljene brodove do ušća luke gdje ih je onda jaka struja dalje odnijela.[82] Tjedan dana kasnije vojska se morala braniti i na kopnu. Grci predvođeni Aleksijem Dukom zvanim Murcufl napali su križare. Murcufl, zet Aleksija III., nadimak je dobio po gustim obrvama koje mu se spajaju na sred čela.[83]

U crkvi Svete Sofije, 25. siječnja 1204., okupilo se mnogo naroda, među njima i senatori i svećenici. Sastali su se da bi svrgnuli Aleksija IV. i Izaka II., te kako bi izabrali novog cara. Nakon mnogo vijećanja i raznih prijedloga za pretendenta za prijestolje, izbor je pao na mladog Nikolasa Kanaba, koji je izabran protiv svoje volje.[84]

U noći s 27. na 28. siječnja Murcufl je upao u odaje Aleksija IV., probudio ga i rekao mu da su se njegovi podanici pobunili protiv njega te mu je ponudio pomoć u bijegu. Umotao ga je u veliki ogrtač, kako ga ne bi mogli prepoznati, izveo ga na sporedna vrata palače i odveo ga do mjesta gdje su ih čekali Murcuflovi suučesnici u zavjeri. Odmah su ga zarobili i bacili u tamnicu.

[80] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 54., 55.
[81] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 55.
[82] Edwin Pears, *The Fall of Constantinople – Being The Story of The Fourth Crusade*, Harper & Brothers,Franklin Square, New York, 1886., str. 334.
[83] Isto, str. 335.
[84] Isto, str. 336.

Murculf je nakon toga uzeo carska obilježja i nazdravljao kao car. Kanaba je napustio prijestolje, a Murcufl se okrunio za cara, kao Aleksije V., u crkvi Svete Sofije.[85]

Izak II. bio je već otprije slab i otprilike u vrijeme kada je Aleksije IV. utamničen Izak je umro. Villehardouin smatra da ga dokrajčila vijest o sudbini njegova sina[86], međutim Norwich se s tim ne slaže i misli da Villehardouin dosta naivno gleda na to, jer on smatra da Izakova bolest nije bila slučajna.[87] Što se pak tiče Aleksija IV., dva puta preživio je trovanje da bi ga na kraju zadavili tetivom luka.[88]

Murzufl se pokazao kao dobar vođa, baš ono što je nedostajalo carstvu. Imao je gotovo nemoguću misiju, morao je organizirati obranu Konstantinopola.[89] Dolaskom Murzufla na carsko prijestolje u Konstantinopolu je vladalo protulatinsko usmjerenje, te je bilo jasno da križarima neće biti otplaćen dug, te im je jedino preostalo da pokušaju osvojiti grad. Po prvi puta od kako su križari došli, bedemi i kule imali su obranu, a radnici su danonoćno radili da bi ih ojačali i dozidali zidine da budu više.[90]

Od trenutka kada je Murzufl došao na prijestolje, križari su Enrika Dandola izabrali za vođu cijelog pohoda. Početkom ožujka, tzv. ožujačkim sporazumom, isplaniran je plan napada na grad i dogovoreno je da će sav plijen dijeliti sporazumno te je dogovoren način na koji će se izabrati novi car i kako će podijeliti zemlju. Dogovoreno je da će Franci i Mlečani dati po šest delegata koji će birati cara. Ako za cara bude izabran Franak, onda će patrijarh biti iz Venecije, i obratno. Na kraju su se dogovorili da će vojska ostati zajedno u Bizantu još godinu dana, odnosno do ožujka 1205. godine.[91] Iz toga dogovora vidljivo je da su križari odlučili osvojit Konstantinopol, ne s namjerom da uspostave Bizantsku vladu, već da na ruševinama Bizanta izgrade vlastito carstvo.[92]

Dana 9. travnja 1204. godine križari su napali grad, na istom onom mjestu gdje su i prije devet mjeseci krenuli s napadom, tj. na onaj dio bedema okrenut prema Zlatnom rogu. Međutim, ovoga puta napad nije bio uspješan. Dorađene, više bedeme i kule sada mletački brodovi nisu mogli dohvatiti, te su ih Grci mogli lakše gađati katapultima. Sljedeća dva dana su popravljali

[85] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 157.
[86] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 57.
[87] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 157.
[88] Isto, str. 157.
[89] E. Pears, *The Fall of Constantinople – Being The Story of The Fourth Crusade*, str. 338.
[90] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 158.
[91] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 557.
[92] G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, str. 245.

brodove i pripremali se za novi napad. Svećenici su ohrabrivali vojsku i govorili im da će im biti oprošten napad na Bizant, jer su „Grci gori od Židova“[93], „Božji neprijatelji“.[94]

Križari su ponovo napali 12. travnja, ovaj puta križari su uspjeli ući u grad. Mlečani su savladali i okupirali dvije kule, a istovremeno su i Franci probili jednu od kapija na bedemu i pojurili u grad. Kao dio taktike križari su se odlučili ubijanjem i pustošenjem krčiti prolaz u grad, ne čineći razlike između vojnika i građanina. Bojeći se protunapada, križari su podmetnuli požar koji se brzo proširio od sjevera na jug grada, uništivši sve što je preostalo ili što je bilo obnovljeno od prethodna dva požara. Tijekom noći je Murcufl uvidio da više ništa ne može napraviti pa se dao u bijeg.[95] Nekoliko mjeseci kasnije je uhvaćen, vraćen u Konstantinopol gdje je bio osuđen na smrt, te su ga bacili s najvišeg tornja.[96]

Ujutro, 13. travnja 1204. godine, više nije bilo otpora i grad je konačno bio osvojen. Vojska od 20.000 ljudi osvojila je najjači grad u kršćanskom svijetu koji je brojio 400.000 ljudi. Križarske četovođe su dopustile pljačkanje i ubijanje naredna tri dana.[97] Bilo je to najcrnje razdoblje u povijesti Bizanta. Ostrogorski piše: „Najdragocjenija blaga najvećeg kulturnog središta tadašnjeg svijeta osvajači su podijelili među sobom, a djelomično i barbarski uništili.“[98] Dalje je citirao jedan križarski izvor u kojem piše da od osnutka svijeta nije viđen toliko veliki plijen, dok je s druge strane, citirao jedan bizantski izvor u kojem piše da su čak i ismaiiti bili „ljudskiji i blaži“[99] u usporedbi s ovim „ljudima koji su na leđima nosili Kristov križ“.[100]

Nakon tri dana uspostavljen je red. U službenu riznicu pohranjeno je 300.000 srebrnih maraka. To je pak bilo možda manje od polovice otetih dobara, a pretpostavlja se da su mnogi križarski vitezovi sakrili još oko 500.000 maraka.[101]

10. Uspostava Latinskog Carstva

Kada se situacija u Konstantinopolu smirila na red je došao izbor novog cara. Sve je upućivalo da će za novog cara biti izabran Bonifacije Montferratski, zbog svoje uloge vođe u

[93] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 557.
[94] Isto, str. 557.
[95] Isto, str. 557.
[96] G. de Villehardouin, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, str. 81.
[97] Isto, str. 559., 560.
[98] G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, str. 246.
[99] Isto, str. 246.
[100] Isto, str. 246.
[101] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 557.

križarskoj vojsci i osobne sposobnosti. Dandolu je pak odgovarala neka malo manje markantna osoba. Izbor ja pao na grofa Balduina Flandrijskog. On je 16. svibnja u crkvi Svete Sofije bio okrunjen za cara carigradskog Latinskog Carstva. Za prvog latinskog patrijarha Carigrada postavljen je Mlečanin Toma Morosini.[102]

Balduin je, kao car Latinskog Carstva, trebao dobiti četvrtinu cjelokupnog carskog teritorija, dok je od preostale tri četvrtine polovina pripala Mlečanima, a druga polovina je podijeljena vitezovima kao carsko leno.[103]

Najveću dobit iz cijelog pohoda izvukla je Venecija. Osigurali su prevlast na moru, te zauzeli najvažnije luke i otoke. Ovladali su cjelokupnim pomorskim putem od Venecije do Konstantinopola, držali su sve tjesnace i kontrolu ulaska u Konstantinopol, a i u samom Konstantinopolu dobili su tri osmine gradskog teritorija sa Svetom Sofijom.[104]

Na teritoriju bivšeg Bizantskog Carstva osnovane su nove države. Bonifacije je osnovao svoje kraljevstvo, Solunsko kraljevstvo, koje je bilo u vazalnom odnosu prema Latinskom Carstvu. Mlečani su osnivali svoja Vojvodstva, dok su izbjeglice iz Bizanta osnovali neke svoje države, među kojima su najznačajnije Nikejsko Carstvo, pod Teodorom Laskarisom, Trapezuntsko Carstvo i Epirska Despotovina.[105]

Latinsko Carstvo održalo se sve do 1261. godine, kada je ponovo obnovljeno Bizantsko Carstvo.[106]

[102] G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, str. 249.
[103] G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, str. 249.
[104] Isto, str. 250.
[105] J. J. Norwich, *Vizantija – Opadanje i propast*, str. 163., 164.
[106] C. Tyerman, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, str. 557.

Zaključak

Četvrti križarski rat ostat će u povijest zapamćen kao najkontroverzniji od svih križarskih pohoda. Križari koji su iz Francuske krenuli prema Veneciji da bi oslobodili Jeruzalem i da bi dali podršku francuskom kraljevstvu u Svetoj zemlji nisu imali u planu osvajanje Konstantinopola i osnivanje Latinskog Carstva.

Križari su dva puta od polaska iz Venecije skretali s planiranog puta. Već prvim skretanjem s puta, kada su se križari obvezali Mlečanima pomoći zauzeti Zadar, navukli su bijes pape na sebe. Križari su dali prisegu da će se boriti samo protiv nevjernika i da neće napadati već da će štititi sve kršćane. Međutim, već u Zadru križari su se borili protiv kršćana. Inocent III. prijetio im je ekskomunikacijom, ali kada mu je stiglo križarsko izaslanstvo i tražilo ga oprost, Inocent III. im je dao oproštenje i zamoli ih da očuvaju jedinstvo vojske. Tim oprostom je papa možda zapečatio sudbinu mnogih ljudi u Konstantinopolu, jer se vojnici više nisu bojali napadati kršćane znajući da mogu očekivati oprost jer se bore u ime Krista.

Križari su lako okrenuli leđa križarskoj ideji i nisu izdržali iskušenja koja su im se našla na putu. Vojska je previše lako prihvatila sudjelovati u osvajanju Zadra, a još lakše prihvatila je poći u Konstantinopol pomoći svrgnuti cara. Nakon što su došli u Konstantinopol vojnici su zapravo odbacili križarska načela, nisu marili o svojoj križarskoj misiji, već ih je vodila samo žudnja za pljačkom. Kada su drugi put osvojili Konstantinopol i kada je započela pljačka, križari nisu strepili ni pred čim, uništavali su, pljačkali, ubijali. Čak niti prema svetinji i crkvama nisi imali milosti.

Zanimljivo je usporedba ponašanja Saladina kada je osvojio Jeruzalem i križara kada su zauzeli Konstantinopol. Saladin je očuvao red, nije bilo ubojstava ni pljački, većinu kršćana je oslobodio, a samo je nekolicinu ostavio u ropstvu. S druge strane križari su zauzeli kršćanski grad i nisu imali ni trunke milosti, već su divljali, pljačkali, ubijali i devastirali cijeli grad.

Padom Bizanta križari osnivaju Latinsko Carstvo. Za prvog cara izabran je Balduin Flandrijski, koji za svoj izbor može prvenstveno zahvaliti Dandolu i Mlečanima koji nisu htjeli Bonifacija Montferrastkog za novog cara, već neku malo slabiju ličnost kojom bi mogli lakše manipulirati. Latinsko Carstvo nije uspjelo doseći političku ni gospodarsku snagu i nametnuti se zapadnim saveznicima, kao niti novoosnovanim državama nastalima na bivšem bizantskom teritoriju. Uspjelo se održati do 1261. godine kada je konačno propalo i kada je obnovljeno Bizantsko Carstvo.

Egipat, koji je trebao biti prvi cilj križara, nikada ozbiljno nije ni bio ugrožen. Četvrti križarski pohod zapravo je bio totalno promašen. Konstantinopol, koji je i prije bio u poprilično lošem stanju, nakon križarskog uništavanja nikada se više nije u potpunosti uspio oporavit. Čak bi smo mogli reći da su tragovi ostali sve i do konačnog pada Bizanta 1453. godine, jer Konstantinopol nije uspio povratiti staru slavu.

Popis literature

Asbridge, Thomas, *The Crusades - The Authoritative History of the War for the Holy Land* (https://www.scribd.com/read/202689099/The-Crusades-The-Authoritative-History-of-the-War-for-the-Holy-Land; zadnji pristup: 25.8.2015.)

Božilov, Ivan, *Zadar i Četvrti križarski rat*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Vol. No. 51., 2009. (http://hrcak.srce.hr/file/74548; zadnji pristup: 20.8.2015.)

de Villehardouin, Geoffrey, *Memoirs of Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, Project Gutenberg eBook, 2004. (http://www.gutenberg.org/files/6032/6032-h/6032-h.htm; zadnji pristup: 20.8.2015.)

Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata I.*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1982.

Madden, Thomas F., *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, The International History Review, Vol. 17, No. 4, 1995. (http://www1.dcsdk12.org/secondary/phs/Academics/summer%20reading%20assignments/Outside%20and%20Inside%20the%20Fourth%20Crusade.pdf; zadnji pristup: 24.8.2015.)

Nicolle, David, *The Crusades*, Osprey Publishing, New York, 2001. (https://www.scribd.com/read/253517368/The-Crusades; zadnji pristup: 26.8.2015.)

Nicolle, David, *The Fourth Crusade 1202-04: The betrayal of Byzantium*, Osprey Publishing, New York, 2011.(https://www.scribd.com/read/216405326/The-Fourth-Crusade-1202-04-The-betrayal-of-Byzantium; zadnji pristup: 26.8.2015.)

Norich, John Julius, *Vizantija – Opadanje i propast*, EVRO-GIUNT, Beograd, 2010.

Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324.-1453.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.

Pears, Edwin, *The Fall of Constantinople – Being The Story of The Fourth Crusade*, Harper & Brothers, Franklin Square, New York, 1886.

Šanjek, Franjo, *Povijest Hrvata – srednji vijek*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.

Tyerman, Christopher, *Božji rat – Nova povijest križarskih ratova*, Tim press, Zagreb, 2011.